Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 60
Warszawa 2025
Article No. 3520

Citation:
Greń, Z. (2025). Mapa mentalna regionów w Republice Czeskiej (na podstawie Czeskiego Korpusu Narodowego). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *60*, Article 3520. https://doi.org/10.11649/sfps.3520

DOI: 10.11649/sfps.3520

Zbigniew Greń
(Uniwersytet Warszawski)

Mapa mentalna regionów w Republice Czeskiej (na podstawie Czeskiego Korpusu Narodowego)

Celem artykułu jest przedstawienie wyników analizy zakresu znaczeniowego pojęcia *region* w języku czeskim i jego funkcjonowania w komunikacji o charakterze nienaukowym, potocznym. Chodzi o określenie, jakie jednostki regionalne funkcjonują na mapie mentalnej rodzimych użytkowników języka czeskiego i jakie są sposoby ich oddawania w tekstach. Przy czym nie tyle chodzi tu o ustalenie pełnego zestawu jednostek terytorialnych, o charakterze regionu (historycznego[1] lub innego), ale o opis wykorzystania tego pojęcia w praktyce językowej na oznaczenie jednostek o charakterze terytorialnym i o próbę określenia charakteru jednostek terytorialnych, którym przypisuje się w komunikacji potocznej (i w potocznej świadomości) status regionu, niezależnie od kryteriów wyodrębniania poszczególnych przykładów. Jedynym kryterium będzie bowiem konkretne poświadczenie oddające określoną świadomość użytkownika języka (por. Grabowska, 2000, ss. 269–270). Materiału dostarczyły nam teksty pisane z zakresu publicystyki niespecjalistycznej, technicznie możliwe do eksploracji w Czeskim Korpusie Narodowym.

[1] Por. ujęcie przeglądowe na temat statusu regionu historycznego (Konieczka-Śliwińska, 2011). O problemach badań historycznych nad regionami zob. Panic (1994).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2025.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk]

Na początku winniśmy sformułować rozumienie pewnych pojęć na użytek owego tekstu. Chodzi przede wszystkim o pojęcia *region* oraz *mapa mentalna*. Zaczniemy od tego drugiego. Znaczenie mapy mentalnej sformułowano początkowo na gruncie nauk geograficznych. Pojęcie to upowszechniło się i w innych naukach, w tym i w językoznawstwie. Na tym gruncie przez mentalną mapę świata rozumiem „efekt konceptualizacji przestrzeni, miejsc, obiektów oraz ich wzajemnych relacji poprzez określone kategorie pamięci i wyobraźni" (Błahut, 2013, s. 48). Termin ten funkcjonuje od lat w etnolingwistyce polskiej, przede wszystkim dzięki ujęciu Wojciecha Chlebdy (Chlebda, 2002; zob. też Czachur & Wójcicka, 2023; Kurek, 2016). W odróżnieniu od map geograficznych mapy mentalne uwzględniają wpływ podmiotu orzekającego o rzeczywistości na kształt wyobrażeń o świecie, jego konceptualizację (Chlebda, 2002, s. 10). Mapy mentalne są więc tworami dynamicznymi, zmiennymi w czasie, zależnymi od wyobrażeń ich nosicieli (członków określonych wspólnot językowo-kulturowych; Chlebda, 2002, s. 11). W sensie społecznym zaś oddają wyobrażenia podzielane przez określone grupy podmiotów, np. narodowościowe, etniczne, regionalne, lokalne, generacyjne etc. (Chlebda, 2002, s. 21).

O wiele więcej problemów stwarza pojęcie *region*. Być może przyczyna leży w tym, że obok znaczeń nadawanych mu na gruncie różnych dziedzin i dyscyplin naukowych[2] funkcjonuje ono również w komunikacji potocznej. Literatura na temat rozumienia pojęcia *region* i nadawanych mu znaczeń w różnych dyscyplinach naukowych jest bogata i zróżnicowana. Zwraca się w niej uwagę na jego niejednoznaczność[3] i funkcjonowanie w wielu dyscyplinach i na wielu polach, oraz na różnice w przyznawanych mu atrybutach w konkretnych dyscyplinach.

---

[2] Zob. „Region jest terminem powszechnie stosowanym w wielu dyscyplinach naukowych i w różnych kontekstach. Definicja regionu zajmuje trwałe miejsce w podstawach badawczych między innymi takich nauk, jak: historia, politologia, socjologia, etnografia, biologia, urbanistyka, ale należy mieć na uwadze, że pojęcie to rozwinęło się na gruncie geografii. Szczególną wagę i zarazem popularność zyskało w latach 60. XX w., kiedy stało się strategicznym terminem Regional Science, tj. rodzącej się wówczas dyscypliny nazwanej wiedzą regionalną lub regionalistyką" (Szafranek, 2021, s. 344). Zob. też Chojnicki i Czyż (1992, s. 2).

[3] „*Regiony se obecně vyznačují tím, že jsou obvykle definovány a vymezovány na základě většího množství kritérií. To neprospívá přesnosti a jednoznačnosti vymezení. Použitá kritéria mohou být navíc velmi různorodá: mohou být objektivní nebo subjektivní a míra jejich objektivity a subjektivity může být navíc také různá*" [Regiony generalnie charakteryzują się tym, że zazwyczaj są definiowane i wyznaczane na podstawie dużej liczby kryteriów. Nie przyczynia się to do precyzji i jasności definicji. Co więcej, stosowane kryteria mogą być bardzo zróżnicowane: mogą być obiektywne lub subiektywne, a stopień ich obiektywności i subiektywności w dodatku może być różny – tłum. Z.G.] (Siwek & Bogdová, 2007, s. 1040).

W zależności od przyjętych kryteriów uzyskać można różne sposoby klasyfikacji regionów. Zasadnicze rozróżnienie to podział z jednej strony na regiony naturalne vs sztuczne, z drugiej zaś na regiony subiektywne vs obiektywne. Oba te systemy klasyfikacji nie pokrywają się w pełni, choć przykładowo regiony przyrodnicze zalicza się do regionów naturalnych[4] i obiektywnych. Za przykłady regionów subiektywnych uznaje się regiony administracyjne, polityczne, turystyczne, historyczne, planistyczne, okręgi wyborcze, diecezje kościelne, parafie, obszary działania dyrekcji lasów państwowych i in. (Chudy-Hyski, 2009, s. 20). Już jednak regiony ekonomiczne mogą być interpretowane zarówno jako obiektywne, jak i subiektywne, w zależności od stopnia niezależności funkcjonowania kryteriów przyjętych do ich definiowania (por. Chudy-Hyski, 2009, ss. 21–22).

Każdemu z typów regionu[5] przypisuje się w literaturze przedmiotu określone cechy definicyjne, na przykład w obrębie regionów naturalnych regiony fizyczno-geograficzne (inaczej też: przyrodnicze, geograficzne, fizjograficzne) wyodrębniane są na podstawie warunków klimatycznych, budowy geologicznej, ukształtowania terenu, jakości gleb, wysokości n.p.m., długości okresu wegetacyjnego etc. (Chudy-Hyski, 2009, s. 21).

Wśród regionów sztucznych, takich jak ekonomiczne, turystyczne etc., interesujące są dla nas z punktu widzenia niniejszego tematu regiony administracyjne i regiony kulturowe. „Literatura [przedmiotu] określa, że każdy ze szczebli samorządowych można traktować jako określoną klasę regionów, jednak w praktyce przyjęło się odnosić termin region tylko do województw, natomiast gminy i powiaty są jednostkami lokalnymi" (Chudy-Hyski, 2009, s. 20). W praktyce językowej może to jednak wyglądać inaczej, o czym niżej.

Region kulturowy bywa często utożsamiany z tzw. małą ojczyzną[6]. „Region to MAŁA OJCZYZNA, dla której charakterystyczna jest swoista kultura silnie osadzona w historii. Ta odrębna kultura posiada charakterystyczne wartości, natomiast osoby zamieszkujące określony teren mają świadomość jego specyfiki, a przez to odrębności" (Wojciechowska, 2008, ss. 28–29).

---

[4] Region naturalny to inaczej: „region fizyczno-geograficzny, a więc wyodrębniony na podstawie kryteriów fizyczno-geograficznych. Nazywany jest on także przyrodniczym, geograficznym lub fizjograficznym […]" (Chudy-Hyski, 2009, s. 21).

[5] Według Romana Szula „Typy regionów, istotne z punktu widzenia regionalizmu, są następujące: • regiony fizyczno-geograficzne; • regiony ekonomiczne; • regiony kulturowe; • regiony historyczne; • regiony administracyjne" (Szul, 2013, s. 112).

[6] Nie wyklucza to oczywiście istnienia regionów kulturowych o większym zasięgu, aż do makroregionów kulturowych włącznie.

W naszych rozważaniach wychodzimy od definicji ogólnej:

> Regionem rozumianym ex definitione jest więc pewien zwarty obszar, jednolity w zakresie określonych kryteriów. Oznacza to, że teoretycznie istnieje nieskończona liczba regionów w zależności od przyjętych kryteriów i każdy z systemów wyodrębnienia przestrzeni wydaje się być uprawniony i zarazem dyskusyjny (Wendt, 1998, s. 134).

Co istotne, należy mieć świadomość, że pojęcie regionu wykorzystywane jest nie tylko w obrębie wielu dyscyplin naukowych, ale przede wszystkim funkcjonuje w języku potocznym, nienaukowym, jak w przytoczonych wypowiedziach: „region odmiennie określają ekonomiści, historycy, administratywiści, socjologowie, etnografowie, geografowie czy prawnicy, a ponadto termin funkcjonuje w języku potocznym" (Ganowicz, 2018, s. 103), ponieważ: „Przedstawiciele nauki zgadzają się co do tego, że region to nie tylko przestrzeń ekonomiczna, historyczne terytoria, obszary (po)graniczne i jednostki geograficzne wyznaczone przez cechy naturalne, ale jest to forma zbiorowej tożsamości" (Ganowicz, 2018, s. 106).

Autorka ta stwierdza nawet, że: „Pojęcie regionu, choć nie ma generalnie zgody co do jego znaczenia, jest, jak się wydaje, niejako zakodowane w ludzkiej podświadomości. Paradoksalnie to nie nauka, ale potoczne rozumienie pozwala najpełniej wnioskować o tym, jak interpretować region" (Ganowicz, 2018, s. 100).

Nas interesuje więc nie tyle naukowe rozumienie tego pojęcia i konkretne naukowe lub administracyjne wykazy jednostek regionalnych, co raczej potoczne rozumienie i potoczny wykaz regionów w Czechach. Inaczej rzecz ujmując, odwołujemy się do świadomości potocznej, konstruującej mapę mentalną regionów w Czechach[7].

---

[7] W klasyfikacji regionów Semiana byłyby to „regiony percepcyjne": „*Percepční regiony jsou vnímané územní celky rozpoznatelné v myslích lidí, které reflektují jejich představu územní organizace, ale též jejich pocit sounáležitosti s určitým územím či územní komunitou. V rámci percepčních regionů se tak mohou odrážet různé jiné formy regionů i jejich historických podob, tedy též regiony historické, již neexistující, které lze do určité míry chápat jako specifickou kategorii*" [Regiony percepcyjne to postrzegane jednostki terytorialne, rozpoznawalne w umysłach ludzi, odzwierciedlające ich wyobrażenie o organizacji terytorialnej, ale także poczucie przynależności do danego terytorium lub wspólnoty terytorialnej. W ramach regionów percepcyjnych odzwierciedlać się mogą różne inne formy regionów i ich form historycznych, w tym także regiony historyczne, które już nie istnieją, a które w pewnym stopniu można pojmować jako odrębną kategorię – tłum. Z.G.] (Semian, 2016, s. 160). Interesujące wyniki badań nad współczesną świadomością regionów historycznych w Republice Czeskiej przedstawiono w Vaishar i Zapletalová (2016).

Jest oczywiste, że świadomość potoczna może być zależna od wiedzy naukowej i uregulowań o charakterze administracyjnym – administracyjnego podziału terytorialnego. To, w jakim stopniu zależy ona od tych czynników, a w jakim nie stosuje się do zasad narzucanych przez nie, stanowi interesujący problem badawczy.

Świadomość potoczną, oddającą mapę mentalną danej rzeczywistości, badać można różnymi sposobami. W socjologii popularne są sposoby bezpośrednie, przez odwołanie się do wiedzy respondentów, na przykład przez wykorzystanie kwestionariuszy wszelkiego rodzaju. Nadmienić należy, że badania zestawu jednostek tego typu, regionalnych, w świadomości mieszkańców Republiki Czeskiej były już prowadzone. Chodzi o zespół badaczy pracujący pod kierunkiem profesora Tadeusza Siwka, który sprawdzał na reprezentatywnej grupie respondentów stopień zachowania w ich świadomości dawnych regionów historycznych, z różnego poziomu podziału terytorialnego, krain historycznych (termin czeski: *země*) i regionów etnograficznych (*národopisný region*). Pozwoliło to określić pewien zestaw jednostek regionalnych i ich umocowanie w świadomości potocznej Czechów. Badania przeprowadzono w 2000 i szersze w 2003 roku. Tu wspominamy o badaniach z roku 2003, por.: „[…]*nové zjišťování regionální identity provedené Centrem pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR v roce 2003*"[8] (Siwek & Bogdová, 2007, s. 1044). „*Hlavním úkolem respondentů v tomto výzkumu však bylo zjistit, jak vypadá jejich mentální mapa českých regionu*"[9] (Siwek & Bogdová, 2007, s. 1047).

Wyniki, jakie uzyskano w tym badaniu, są interesujące. Na pytanie o autoidentyfikację respondentów: *V jaké historické zemi leží Vaše bydliště?* [W jakiej krainie historycznej znajduje się Pana/Pani miejsce zamieszkania?] region Czech właściwych i Moraw nie stwarzał większości respondentów problemów: 82% Czechów podało Czechy, a 9,9% – inne regiony Czech, 69,3% Morawian – Morawy i 13,5% – inne regiony Moraw. W wypadku Ślązaków wyniki nie były już tak jednoznaczne: 45,6% podało Śląsk, 24,1% – Morawy, 12,6% – inne regiony Śląska (chociaż innych regionów Moraw nie wskazał nikt) (Siwek & Bogdová, 2007, s. 1048).

Z kolei w badaniach sprawdzających wiedzę ogólną na temat regionów historycznych w Republice Czeskiej, których wyniki przedstawiono w tabeli

[8] „[…]nowe badanie tożsamości regionalnej przeprowadzone przez Centrum Badania Opinii Publicznej Instytutu Socjologii Akademii Nauk Republiki Czeskiej w 2003 roku" (tłum. Z.G.).

[9] „Głównym zadaniem respondentów w tym badaniu było jednak poznanie ich mentalnej mapy czeskich regionów" (tłum. Z.G.).

zatytułowanej *Výsledky zakreslování map historických zemí a národopisných regionů* [Wyniki nanoszenia na mapę krain historycznych i regionów etnograficznych] (Siwek & Bogdová, 2007, s. 1049), rezultaty były różne, w zależności od kategorii regionu. Jeżeli chodzi o krainy historyczne, Czechy, Morawy i Śląsk, ok. 40% respondentów nie podjęło się ich nakreślenia na mapie. Z tych odpowiedzi, które uzyskano, najsłabiej wyodrębniano Śląsk. Już jednak przy regionach etnograficznych aż ok. 70% respondentów nie odważyło się udzielić odpowiedzi graficznej. Z uzyskanych zaś odpowiedzi najczęściej zaznaczane były: Valašsko (zwłaszcza na Morawach i na Śląsku), Chodsko (zwłaszcza w Czechach właściwych), Haná i Moravské Slovácko. Na Śląsku aż 13,4% podało Śląsk jako region etnograficzny (*národopisný region*), przy 41,4% – jako krainy historycznej (*historická země*). Inne regiony etnograficzne pojawiły się w odpowiedziach w minimalnych poświadczeniach. Stąd też wniosek sformułowany w podsumowaniu, iż „Národopisné regiony zaujímají ve vědomí obyvatel Česka mnohem nižší pozici než historické země”[10] (Siwek & Bogdová, 2007, s. 1051).

W naszym wypadku skorzystamy z innego typu źródeł. Materiału analitycznego dostarczyły nam teksty języka czeskiego oddające potoczną świadomość językową i wiedzę potoczną użytkowników czeszczyzny. Nie mogły to być więc teksty o charakterze naukowym, prawnym lub prawno-administracyjnym.

Językoznawcy czescy dysponują bogatym źródłem tekstów, w których, po odpowiednim ich „zorganizowaniu”, uchwycona została wiedza potoczna, jednocześnie już „nieco utrwalona”. Chodzi o Czeski Korpus Narodowy, przy założeniu, że z wyszukiwania danych wyłączymy wyżej wspomniane kategorie tekstów.

Czeski Korpus Narodowy (korpus.cz) jest olbrzymim zbiorem pełnotekstowym. Jest to już dzisiaj właściwie zbiór korpusów. „*Korpusy ČNK zahrnují vedle psaného současného jazyka (v rozsahu přes 4 mld. slov) i soubory spontánního mluveného jazyka (přes 7 mil. slov), diachronní korpus starších textů a paralelní korpus InterCorp obsahující překlady z nebo do více než 30 jazyků*”[11] (Křen i in., b.d.)[12].

---

[10] „Regiony etnograficzne zajmują znacznie niższe miejsce w świadomości ludności Czech niż krainy historyczne” (tłum. Z.G.).

[11] „Korpusy ČNK zawierają oprócz współczesnego języka pisanego (ponad 4 miliardy słów) również zbiory języka mówionego, spontanicznego (ponad 7 milionów słów), korpus diachroniczny starszych tekstów i korpus równoległy, InterCorp, zawierający tłumaczenia z lub na ponad 30 języków (tłum. Z.G.)

[12] O możliwościach wykorzystania korpusów w badaniach językoznawczych zob. Čermák i Blatná (2006); Kocek i in. (2000).

Dla nas istotny jest korpus współczesnego języka pisanego – korzystamy z wersji SYNv12[13]:

> Každý korpus SYN obsahuje vždy všechny synchronní psané korpusy řady SYN (viz popis celé řady SYN) zveřejněné do doby vzniku dané verze. Korpus SYN verze 12 tedy zahrnuje korpusy SYN2000, SYN2005, SYN2006PUB, SYN2009PUB, SYN2010, SYN2013PUB, SYN2015 a SYN2020; kromě nich je však jeho součástí také publicistika z let 2010–2021, která je již součástí korpusů SYN verze 4 až verze 11, a také dosud nezveřejněná publicistika z roku 2022 v objemu téměř 150 mil. slov.
>
> Korpus SYN není reprezentativní; v jeho složení dominuje publicistika, což je důsledkem převahy rozsáhlých publicistických korpusů SYN2006PUB, SYN-2009PUB, SYN2013PUB a publicistické složky z let 2010–2022[14] (Křen i in., b.d.).

Ograniczamy przy tym dane jedynie do języka publicystyki, subkorpusu obejmującego teksty z lat 1998–2022[15]. Zakładamy, że tego typu teksty oddają świadomość potoczną zarówno autorów tych tekstów, jak i zakładanych przez nich odbiorców, do których wypowiedzi były kierowane.

Poniżej podaję zawartość tego subkorpusu:

> Publicistika v SYN verze 12
> Složení publicistické části korpusu SYN verze 12 pokrývá produkci hlavních celostátních deníků (Mladá fronta DNES, Lidové noviny, Právo, Hospodářské noviny, Blesk, Sport), regionálních deníků (především Deníky Bohemia a Moravia z produkce nakladatelství Vltava Labe Media) a nespecializovaných časopisů (Reflex, Respekt, Týden) v letech 1998–2022; celkový počet publicistických titulů se blíží 200[16] (Křen i in., b.d.).

---

[13] Wielkość korpusu 11 marca 2025 (ostatni dostęp) to 6 238 142 297 pozycji.

[14] „Każdy korpus SYN zawsze zawiera wszystkie synchroniczne korpusy języka pisanego serii SYN (patrz opis całej serii SYN) opublikowane do czasu powstania danej wersji. Korpus SYN w wersji 12 obejmuje zatem korpusy SYN2000, SYN2005, SYN2006PUB, SYN2009PUB, SYN2010, SYN2013PUB, SYN2015 i SYN2020; oprócz nich obejmuje on również publicystykę z lat 2010–2021, która jest już częścią korpusów SYN w wersjach od 4 do 11, a także nieudostępnione wcześniej teksty publicystyczne z 2022 roku w objętości prawie 150 milionów słów. Korpus SYN nie jest reprezentatywny; w jego składzie dominuje publicystyka, co jest konsekwencją przewagi rozbudowanych korpusów tekstów publicystycznych SYN2006PUB, SYN2009PUB, SYN2013PUB oraz tekstów publicystycznych z lat 2010–2022" (tłum. Z.G.).

[15] Wyniki ograniczono według następujących kryteriów: *txtype.group – publicistika* [publicystyka], *txtype – volnočasová publicistika*; *tradiční publicistika* [publicystyka rozrywkowa; tradycyjna publicystyka], *medium – časopis*; *noviny* [czasopismo; gazeta], *periodicity – deník*, *měsíčník*, *neperiodická publikace*, *týdeník*, *čtrnáctideník* [dziennik, miesięcznik, publikacja nieperiodyczna, tygodnik, dwutygodnik].

[16] „Publicystyka w wersji SYN 12. Zawartość części publicystycznej korpusu SYN wersja 12 obejmuje produkcję głównych dzienników ogólnoczeskich (Mladá fronta DNES, Lidové

Jest oczywistym, że tak jak i te teksty, również świadomość potoczna pozostaje pod wpływem reguł o charakterze niepotocznym, przede wszystkim ustaleń i uregulowań administracyjno-prawnych. Podział administracyjny kraju musi być uwzględniany przez użytkowników języka, członków danej społeczności, bo jest częścią ich rzeczywistości. Jak jednak wykorzystują oni poszczególne jednostki z tego podziału administracyjnego, jak wzbogacają potoczną mapę zróżnicowania terytorialnego swego kraju (mapę mentalną), to odrębne zagadnienie, warte zbadania.

W wyniku ostatniej reformy podziału administracyjnego Republiki Czeskiej w roku 2000 terytorium kraju podzielono na 13 województw (po czesku *kraje*). Od roku 2003 powiaty (*okresy*) nie są jednostkami samorządu terytorialnego, lecz istnieją jako jednostki terytorialne innego charakteru – jest ich 76. Stąd też nie można raczej mówić o głównych miastach w *okresach* w sensie administracyjnym. Istnieją jeszcze oczywiście jednostki szczebla gminnego: *obce*. Nie ulega wątpliwości, że gminy (*obce*) są jednostkami lokalnymi. Nie oznacza to jednak, że województwa (*kraje*) czy nawet *okresy* wyczerpują listę jednostek regionalnych – regionów.

Porównajmy mapę wyjściową do rozważań na temat czeskich regionów.

Mapa 1. Přehled krajů České republiky a jejich znaky. Znaky současných krajů České republiky. Kraje České republiky [Przegląd województw Republiki Czeskiej i ich symboli. Symbole obecnych województw Republiki Czeskiej. Województwa Republiki Czeskiej]

Tomáš Urban – Wikipedia, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2241982 (Urban, b.d.)

noviny, Právo, Hospodářské noviny, Blesk, Sport), dzienników regionalnych (w szczególności Deníky Bohemia i Moravia wydawane przez wydawnictwo Vltava Labe Media) oraz czasopism o charakterze ogólnym (Reflex, Respekt, Týden) w latach 1998–2022; łączna liczba tytułów publicystycznych zbliża się do 200" (tłum. Z.G.).

W analizowanym materiale[17] potwierdzono, co oczywiste, regiony administracyjne wyodrębnione w układzie administracyjnym kraju. Są to więc, na poziomie najwyższym, w podziale na województwa (*kraje*): *Jihočeský kraj*, *Jihomoravský kraj*, *Karlovarský kraj*, *Královéhradecký kraj*, *Liberecký kraj*, *Moravskoslezský kraj*, *Olomoucký kraj*, *Pardubický kraj*, *Plzeňský kraj*, *Středočeský kraj*, *Ústecký kraj*, *kraj Vysočina*, *Zlínský kraj*. I oczywiście *Praha* na prawach *kraju*.

Co ważne, jednostki te często odrywają się niejako od terminologii administracyjnej, wskazując jednoznacznie, że chodzi o regiony, ponieważ występują w sformułowaniach jasno świadczących o ich rozumieniu regionalnym. Porównajmy: *jihočeský region*, *jihomoravský region*, *karlovarský region*, *královéhradecký region*, *liberecký region*, *moravskoslezský region*, *olomoucký region*, *pardubický region*, *plzeňský region*, *středočeský region*, *ústecký region*, *Vysočinský region* (dużo częściej jednak w formie *region Vysočina*), *zlínský region*, a nawet *pražský region*[18].

W nazewnictwie tych obszarów wykorzystuje się też specjalną formację służącą do tworzenia choronimów (nazw obszarów), a mianowicie derywaty – nazwy utworzone z sufiksem *-sko* / *-cko*[19].

Formacje te są potwierdzone w analizowanym korpusie od nazw województw niekonsekwentnie. O ile nazwa województwa urobiona została od nazwy głównego miasta, nic nie stoi na przeszkodzie, aby utworzyć stosowną formację: *Karlovarsko*,

[17] Wszystkie przykłady pochodzą z przywołanego wyżej subkorpusu publicystycznego, z prasy czeskiej o charakterze ogólnym (a więc z wyłączeniem prasy naukowej, administracyjnej i prawnej). Przyjęte założenia, wykorzystany korpus i jego możliwości wyszukiwawcze pozwalają nam na pominięcie każdorazowego zapisu konkretnych tytułów prasowych i konkretnych numerów.

[18] Interesujące może być to, że frazy te nie mają ustalonej pisowni w zakresie użycia wielkich liter. W części poświadczeń frazy typu: przymiotnik od nazwy województwa + region traktowane są jako oboczne do nazw urzędowych, a więc z wykorzystaniem wielkiej litery, np. *Pardubický region*, w części zaś jako odniesienie do konkretnego regionu, wokół konkretnego miasta, niezależnie od jego funkcji administracyjnej, a więc pisze się je małą literą, np. *pardubický region*.

[19] Por. „regionální názvy jsou nejčastěji tvořeny pomocí sufixu *-sko*, a to ve velké většině prostřednictvím odvození od jména regionálního centra" [nazwy regionów tworzy się najczęściej przyrostkiem *-sko*, i to w zdecydowanej większości poprzez derywację od nazwy centrum danego regionu – tłum. Z.G.] (Semian, 2016, s. 166); „vlastní jména států a správních oblastí jsou tvořena formantem *-sko* a jeho variantou *-cko*" [nazwy własne państw i jednostek administracyjnych tworzy się za pomocą formantu *-sko* i jego wariantu *-cko* – tłum. Z.G.] (Semian, 2016, s. 162).

Královéhradecko, *Liberecko*, *Olomoucko*, *Pardubicko*, *Plzeňsko*, *Ústecko*, *Zlínsko.* W wypadku pozostałych województw sytuacja jest inna – widać pewne trudności w zastosowaniu tej formacji, gdy brak oparcia w nazwie miasta. Potwierdzona została jedynie wyjątkowo, dla województw: *Jihočesko;* częściej występuje forma *Moravskoslezsko*, wzmocniona tradycyjnym toponimem *Slezsko*, choć, jak widać z poniższego przykładu, odczuwana jest potrzeba jego objaśnienia

> *V regionech soudržnosti Severozápad (Ústecký a Karlovarský kraj) a Moravskoslezsko (Moravskoslezský kraj) bude možné s finanční podporou Evropské unie letos uskutečnit pilotní grantová schémata v oblasti transferu technologií a systémů řízení jakosti* (Hospodářské noviny).

Dla pozostałych brak potwierdzenia w korpusie: **Jihomoravsko*, **Středočesko*, **Vysočinsko*[20]. W ich miejsce pojawiają się formacje utworzone od głównych miast województw, mimo że w samej nazwie województwa nie jest uwidoczniona, np. zamiast **Jihočesko* jest *Českobudějovicko,* zamiast **Jihomoravsko* jest *Brněnsko*, obocznie do *Moravskoslezska* dużo częstsze *Ostravsko*, podobnie obocznie do *Vysočiny* jest *Jihlavsko*, od stolicy województwa, Jihlavy.

Jest to bowiem formacja, która zgodnie z danymi leksykograficznymi, prymarnie wyprowadzana jest od nazw miejscowości, a oznacza tę miejscowość wraz z okolicą. Tak więc na przykład *Královéhradecko* oznacza ‘obszar miasta Hradec Králové i jego okolicy’.

Okazjonalnie pojawiają się w prasie propozycje utworzenia takiej formacji i od *regionu Praha,* to jest formacji *Pražsko,* por. przykłady:

> *Znám však mnohé, kteří slyší Česko a cítí Pražsko. Já osobně bych o pragocentrismu nehovořil* (Mladá fronta DNES).
>
> […] *oproti běžnému Brněnsko, Olomoucko, Hradecko, Plzeňsko neexistuje Pražsko* (Lidové noviny).
>
> *Nyní je aspoň jasné, že pro naši mladou demokracii bude třeba vybrat název nevyvolávající zemské třenice. Tomuto požadavku plně odpovídá „Pražsko". Praha je přece hlavním městem všech, žijí v něm Češi, Moravané, Slezané, Slováci, Romové, Rusové, Ukrajinci, Čečenci i jiné mafie* (Mladá fronta DNES).
>
> *Například tu, že by na vás v cizině už nikdo nevyrukoval s tím, že hlavním městem Pražska je Bělehrad. Pokud by se snad Pražsko nelíbilo, nabízí se nespočet dalších variant. Obrátit se do dávné historie a nazvat stát Keltsko, Doudleby či Přemyslice* (Mladá fronta DNES).

[20] Niepotwierdzone, brak nawet takiej lemmy. Potrzebę zastosowania nazwy jednowyrazowej w pełni realizuje forma *Vysočina*.

Význam tohoto místního jména je „ves před hvozdem", který se rozprostíral v historických dobách mezi zlickým Kouřimskem a přemyslovským Pražskem (Mladá fronta DNES).

O roli centrów regionów świadczą konteksty, w których dane centrum miejskie reprezentuje cały region, na zasadzie *pars pro toto*, np. *je Brno – město regionem*, *(nabízíme družstevní bydleni) v regionech jako je Hradec Králové, Olomouc*, *(Přítomnost) Karlových Varů mezi regiony*. Specyficzne miejsce zajmuje tu Praga, np. *v regionu, jako je např. Praha*, ponieważ rzeczywiście ma ona status województwa (oprócz oczywiście innych funkcji administracyjnych).

Wykorzystuje się również inne sformułowania, nienawiązujące bezpośrednio do statusu administracyjnego, np. *jih Moravy*, *jižní Morava*, *Střední Čechy*. Wtedy nie zawsze jest jasne, czy dla autora takiego tekstu status województwa lub regionu jest istotny, czy po prostu oznacza tak pewien obszar. Porównajmy rozróżnienie w tekście: *Prý rozlišuje jen dva regiony – Prahu a Neprahu* (por. Siwek, 2010, ss. 532–534)[21].

Mimo likwidacji powiatów (*okresów*) jako jednostek samorządu terytorialnego w dalszym ciągu są one oparciem i wsparciem dla podziału regionalnego kraju i wydzielania regionów. Oto mapa powiatów:

Mapa 2. Okresy České republiky po 1. lednu 2007 v hranicích samosprávných krajů [Powiaty Republiki Czeskiej po 1 stycznia 2007 roku w granicach województw samorządowych]

Mapového náložník, Public domain, via Wikimedia Commons https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Okresy_%C4%8CR_2007.PNG (Mapového náložník, b.d.)

[21] Zob. też o rozumieniu regionu jako przeciwstawienie centrum – stolicy kraju (Kania, 1994, s. 28).

W korpusie zostały poświadczone oczywiście nazwy powiatów w wersji oficjalnej, a więc z terminem administracyjnym *okres*, przykładowo: *okres Karviná, okres Kladno*, *okres Žďár nad Sázavou* i w formie z przymiotnikiem odrzeczownikowym, np. *karvinský okres*, *kladenský okres*, *žďárský okres*.

Obocznie wykorzystywane są również formacje odwołujące się *stricte* do wartości regionalnej omawianych jednostek terytorialnych, oczywiście z odniesieniem do dawnego centrum administracyjnego (sprzed ostatniej reformy, pozbawiającej miasta charakteru centralnego ośrodka powiatu), silnego w tradycji językowej, na przykład: *bruntálský region*, *břeclavský region*, *děčínský region*, *frýdecko-místecký region*, *litoměřický region*, *prostějovský region*, *náchodský region*, *opavský region*, *ostravský region*, *prachatický region*, *prostějovský region*, *trutnovský region*, *znojemský region*.

Sformułowania dwu- i wielowyrazowe są trudniejsze w użyciu w mowie potocznej i w publicystyce odwołującej się do mowy i potocznej świadomości odmian czeszczyzny określanych jako *hovorová čeština* i *běžně mluvený jazyk*. Są po prostu nieekonomiczne. Dlatego dużo częściej korzysta się z wyspecjalizowanej dla nazw obszarów formacji na *-sko* / *-cko*, zwłaszcza że jako jednowyrazowa jest bardziej praktyczna w użyciu. Swym znaczeniem jednocześnie wyraźnie wskazuje na centrum danego regionu (mimo osłabienia jego roli administracyjnej). Przykładowy materiał nawiązujący do podziału administracyjnego na powiaty: *Blanensko*, *Brněnsko*, *Bruntálsko*, *Břeclavsko*, *Domažlicko*, *Frýdecko-Místecko*, *Hodonínsko*, *Chrudimsko*, *Jesenicko*, *Jihlavsko*, *Karvinsko*, *Kladensko*, *Klatovsko*, *Kroměřížsko*, *Lounsko*, *Mostecko*, *Náchodsko*, *Novojičínsko*, *Nymbursko*, *Orlickoústecko (Ústí nad Orlicí)*, *Ostravsko*, *Prachaticko*, *Prostějovsko*, *Příbramsko*, *Rakovnicko*, *Sokolovsko*, *Znojemsko*, *Žďársko*.

Jakie są proporcje wykorzystania tych obocznych sformułowań, pokażemy na kilku przykładach. Zacznijmy od regionu sprawiającego nieco trudności nazewniczych ze względu na złożoną konstrukcję:

Žďár nad Sázavou // *okres Žďár n. Sázavou* // *Žďár n.S.* = 2862, w tym: *okres Žďár nad Sázavou* = 2716
žďárský okres = 2859 / *okres žďárský* = 6
region Žďár nad Sázavou // *Žďár* = 130, w tym *region Žďár nad Sázavou* = 122
žďárský region = 488 / *region žďárského okresu* = 1
region Žďársko = 102
Žďársko = 56 444

Dla porównania regiony o długiej tradycji nazewniczej:

okres Karviná = 2939
karvinský okres = 621 // *okres karvinský* = 5

region Karviná = 272
karvinský region = 251
okres Karvinsko = 28 // *region Karvinsko* = 132
Karvinsko = 42248
okres Beroun =1848 // *Beroun okres* = 2
berounský okres = 1053 // *okres berounský* = 3
region Beroun = 531
berounský region = 1881 // *region berounský* = 1
okres Berounsko = 12 // *region Berounsko* = 168
Berounsko = 38 069

Bez wątpienia użytkownicy języka kierują się zasadą ekonomii językowej, korzystając z formacji jednoznacznie wskazującej na 'ośrodek wraz z okolicą', uwalniającej jednocześnie z ograniczeń terminologii administracyjnej.

W wypadku miast, które są ośrodkiem województwa (*kraju*) i powiatu (*okresu*), formacja ta nie wskazuje jednoznacznie na określoną jednostkę administracyjną, lecz na centrum regionalne, jak np. *Pardubicko* ('Pardubický *kraj*' // 'pardubický okres / *okres* Pardubice'), *Plzeňsko* ('Plzeňský *kraj*' // 'plzeňský okres / *okres* Plzeň'). Ma więc ta formacja *de facto* funkcję ponadczasową, może przetrwać zmiany administracyjne.

W związku z niejednoznacznością pojęcia *region* istnieje wiele jednostek o charakterze niemieszczącym się w układzie administracyjnym państwa (*kraj*, *okres*, *obec*), którym przypisuje się w wiedzy potocznej i w komunikacji potocznej status regionu. Jakie są to jednostki i jaki mają charakter, winna pokazać analiza materiału oddającego świadomość (i wiedzę) potoczną, w naszym wypadku uchwyconą w materiale korpusowym.

Jednostki te obecnie nie mają podstawy w podziale administracyjnym państwa. Przebrzmiewają w nich często dawne jednostki regionalne, w różnym stopniu i w różnym okresie wyodrębnione, a żywe jeszcze w tradycji mieszkańców danego regionu, często też regionów sąsiednich. Przykłady są całkiem liczne.

Specyficzny wśród nich typ stanowią te, których istnienie zasadza się na centralnym dla tak pojmowanego obszaru[22] ośrodku X. Zdradzają to ich nazwy, utworzone od nazwy danej miejscowości. *De facto* oznaczają one teren danej miejscowości wraz z przyległym do niego obszarem/okolicą. Jest oczywiste,

[22] „Regionem bowiem można określić tylko i wyłącznie fragment przestrzeni geograficznej – jest to zawsze jakieś terytorium" (Chylińska & Kosmala, 2016, s. 79).

że w ich przypadku nie wchodzi w grę zastosowanie terminu z zakresu podziału administracyjnego (tj. *kraj* lub *okres*). Centrum takiego obszaru może być jednostka niższego rzędu: miasto, gmina, ale zastosowane sposoby nazewnicze wskazują na ich wykorzystanie w funkcji centrum określonego regionu.

Porównajmy przykłady ze szczególnie przydatną dla tego typu formacją na *-sko*/*-cko*: *Frýdlantsko*, *Hanušovicko*, *Javornicko*, *Konicko (v prostějovském regionu)*, *Krnovsko*, *Krumlovsko*, *Kyjovsko*, *Luhačovicko*, *Mikulovsko*, *Novoborsko* […] *region*, *Strážnicko*, *Telčsko*, *Třinecko*.

Występują też oczywiście leksykalne wskazania na *stricte* regionalny charakter tak wytyczonego obszaru: *mikroregion Buchlov*, *mikroregion Hornolidečsko*, *kopidlnský region*, *libáňský region*, *pečecký region (Pečky)*, *třinecký region*.

Formacje dwuwyrazowe mogą być też wykorzystywane dla oznaczenia obszarów, dla których nie wskazuje się jednego ośrodka centralnego. Najczęściej są to, określane terminem *region*, obszary scharakteryzowane geograficznie, na przykład: *regiony, jako jsou Sudety (na Bruntálsku a Jesenicku)*, *v oblasti Českomoravské vrchoviny* […] *regionu*, *Krkonoše* / *v Krkonoších (… regionu)*, *Podkrkonoší* […] *region*, *Polabí*, *Poohří*, *Mikroregion Šumava – zapad* lub etnograficznie: *hradišťské Dolňácko*, *Horňácko*, *Hřebečsko*, *Chodsko*, *Moravské Slovácko*, *Slovácko*, *Valašsko*, *valašský region*, *region* […] *Podluží*, *region Podralsko* (być może też geograficzny), *Haná*.

Typy, które nie mają oparcia w podziale administracyjnym kraju, charakteryzują się też tym, że raczej niełatwo jest wytyczyć granice takiego obszaru[23]. Istotne jest bowiem w ich wypadku centrum regionu[24] lub, przy braku jednego ośrodka centralnego, ciągłość historyczna.

---

[23] Problem granic regionów jest zresztą problemem samym w sobie. Obok istniejących w świadomości granic w wypadku regionów historycznych funkcjonują też granice narzucane przez aktualny podział administracyjny. Istniejące różnice między współczesnymi granicami administracyjnymi a granicami historycznymi zachowanymi w tradycji mogą być przyczyną m.in. problemów językowych i komunikacyjnych. I tak, przykładowo, ostatnia zmiana administracyjna w Polsce, włączająca powiat żywiecki do województwa śląskiego, zaburzyła postrzeganie regionów, zmieniając dawny, historyczny układ. Uwidoczniło się to w komunikacji językowej niespecjalistów – pojawiające się w Internecie sformułowania Śląsk Żywiecki powodują oburzenie autochtonów, zarówno żywieckich, jak i śląskich (w znaczeniu historycznym). Por. też problem miejsca w systemie regionalnym czasowo określonego regionu *Podbeskidzie* (Matykowski, 1997).

[24] Por. „Hranice regionu vymezeného na základě sebeidentifikace obyvatel jsou poměrně volné, a proto je nelze přesně zaznamenat jako jedinou linii v mapě" [Granice regionu określone na podstawie samoidentyfikacji ludności są stosunkowo luźne i dlatego nie da się ich dokładnie przedstawić na mapie jako jednej linii – tłum. Z.G.] (Chromý i in., 2014, s. 272).

Jak już wspomniano, pewne zamieszanie z regionami w komunikacji potocznej (i w potocznej świadomości) wynika z tego, że region może funkcjonować w najróżniejszych typach: historycznym, ekonomicznym, geograficznym etc. Bywają regiony, zwłaszcza historyczne, które mogą tworzyć konglomeraty znaczeniowe. Specjaliści z danych dziedzin i dyscyplin naukowych starają się za każdym razem jasno określić, o jaki typ regionu im chodzi. W wypadku komunikacji potocznej nie zawsze rygory zdefiniowania danego pojęcia są dotrzymywane. To dopiero kontekst pozwala zorientować się odbiorcy, jak rozumiany jest region i z jakim typem (a nawet konglomeratem) znaczeniowym w danej sytuacji komunikacyjnej mamy do czynienia.

Podkreślić należy, że formacje na *-sko*, *-cko* świadczą wyraziście o wytworzeniu się w świadomości potocznej pewnego regionu, który zaczyna żyć własnym życiem, często niezależnie od zmian granic administracyjnych[25]. Towarzyszy temu pojawienie się określonego regionu w świadomości mieszkańców, łącznie z poczuciem przynależności do małej ojczyzny[26]. Dobrym przykładem jest *Valašsko* (aż 69 652 poświadczeń w korpusie), region bez oficjalnych granic administracyjnych, a dobrze usadowiony w świadomości obywateli Republiki Czeskiej i to nie tylko mieszkańców tego regionu, ale i poza nim.

Jest to również istotne z tego względu, że region i jego jednoznaczna nazwa stanowią istotną wartość niematerialną, czasem nawet przekładającą się na konkretne wartości materialne, np. w turystyce (por. Gorzym-Wilkowski, 2017; Liszewski, 2003). Nazwa regionu stanowi bowiem markę w rozumieniu ekonomicznym i o wartość tę dba się niejednokrotnie również ze względów ekonomicznych (tu znów przywołamy przykład *Valašska*) (por. Rumpel & Siwek, 2006).

Jedno z narzędzi promujących markę jest zauważalne w korpusie CzNK, publ.: mianowicie wykorzystanie tej nazwy w prasie regionalnej. W analizowanym materiale jest wiele przykładów takiej polityki: *Jihlavské listy*, *Týdeník Domažlicko*, *Týdeník Klatovska*, *Týdeník Sokolovska*, *Karvinský region* i cała seria dzienników i tygodników związanych z podziałem administracyjnym na powiaty, a wydawanych przez spółkę Vltava Labe Media, a. s[27].

---

[25] Zmiana granic administracyjnych wprowadza jednak pewien zamęt w postrzeganiu regionu (por. Prawelska-Skrzypek & Domański, 1997, ss. 49–51; Rusek & Werpachowski, 1997, ss. 31–34).

[26] O kształtowaniu się świadomości regionalnej na przykładzie Śląska Cieszyńskiego zob. Spyra (2009).

[27] Zob. „*Deník* (regionální noviny)" (2025).

Przeprowadzona analiza pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. W świadomości potocznej istnieje bogaty system jednostek terytorialnych, którym nadaje się status regionu. Tworzą one mapę mentalną, pozwalającą mieszkańcom orientować się w przestrzeni, w tym i w przestrzeni kulturowej, historycznej etc.
2. Częściowo pokrywa się on z podziałem administracyjnym, częściowo z podziałem historycznym (opisywanym też przez nauki historyczne).
3. Użytkownicy języka w komunikacji językowej wychodzą poza te ramy. Dotyczy to przede wszystkim regionów tworzonych *ad hoc*, od nazwy jakiegoś ośrodka „centralnego". System regionów w świadomości potocznej ma bowiem charakter dynamiczny – oprócz dynamiki nadawanej aktami administracyjno-prawnymi może mieć własną, której źródłem jest postrzeganie świata i rzeczywistości nas otaczającej.
4. Usamodzielnienie się regionu oraz utrwalenie jego nazwy w świadomości użytkowników języka jest istotne z perspektywy społecznej, kulturowej, a coraz częściej również ekonomicznej. Region i jego nazwa stanowią istotną wartość (kompleksową: kulturalną, ekonomiczną – wartość tzw. marki, z czasem i historyczną). Mieszkańcy regionów coraz częściej starają się zadbać o tę markę, choćby jako element promocji turystycznej i kulturowej regionu. W promocji tej można zaś korzystać z wielu narzędzi, prasy regionalnej czy w ogóle mediów regionalnych, Internetu i mediów społecznościowych.

Bibliografia

Błahut, G. (2013). Mapy mentalne jako wyobrażenia miejskich obszarów kulturowych. *Studia Etnologiczne i Antropologiczne*, *13*, 47–56.

Čermák, F., & Blatná, R. (Red.). (2006). *Korpusová lingvistika: Stav a modelové přístupy.* Ústav Českého národního korpusu.

Chlebda, W. (2002). Polak przed mentalną mapą świata. *Etnolingwistyka*, *14*, 9–26.

Chojnicki, Z., & Czyż, T. (1992). Region – regionalizacja – regionalizm. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, *54*(2), 1–18.

Chromý, P., Semian, M., & Kučera, Z. (2014). Regionální vědomí a regionální identita v Česku: Případová studie Českého ráje. *Geografie*, *119*(3), 259–277. https://doi.org/10.37040/geografie2014119030259

Chudy-Hyski, D. (2009). *Uwarunkowania turystycznego kierunku rozwoju górskich obszarów wiejskich Polski*. Komisja Technicznej Infrastruktury Wsi PAN w Krakowie; Katedra Technicznej Infrastruktury Wsi Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie.

Chylińska, D., & Kosmala, G. (2016). Regiony turystyczne a regiony polityczne. Polityka regionalizacji. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, *71*(2), 79–102. https://doi.org/10.17951/b.2016.71.2.79

Czachur, W., & Wójcicka, M. (2023). Pamięcioznawstwo lingwistyczne w ujęciu Wojciecha Chlebdy. *LingVaria*, *18*(2(36)), 29–44. https://doi.org/10.12797/LV.18.2023.36.02

Deník (regionální noviny). (2025). W *Wikipedie*. Pobrano 17 marca 2025, z https://cs.wikipedia.org/wiki/Deník_(regionální_noviny)

Ganowicz, E. (2018). Region jako mała ojczyzna, namiastka państwa: Teoretyczne rozważania o cechach organizacji państwowej w odniesieniu do regionu w teorii Luka Van Langenhove'a. W E. Ganowicz (Red.), *Artificem commendat opus: Region – pamięć – polityka: Studia i materiały ofiarowane profesor Danucie Kisielewicz* (ss. 99–116). Uniwersytet Opolski.

Gorzym-Wilkowski, W. A. (2017). Region turystyczny na tle teorii regionu ekonomicznego. Przyczynek do polskiej teorii. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, *2017*(1), 7–15. https://doi.org/10.18276/ept.2017.1.37-01

Grabowska, B. (2000). Świadomość regionalna młodzieży na pograniczu polsko-czeskim. W T. Lewowicki (Red.), *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie* (ss. 265–278). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Kania, T. (1994). Region – kresy – pogranicze. Złożoność uwarunkowań i specyfika problemów (na przykładach Śląska Cieszyńskiego, Zaolzia, Rybnickiego Okręgu Węglowego oraz Białoruskiego Polesia i Podlesia). W I. Panic (Red.), *Z problemów ochrony, konserwacji i rejestracji regionalnego dziedzictwa piśmienniczego* (ss. 27–52). Książnica Cieszyńska.

Kocek, J., Kučera, K., & Kopřivová, M. (Red.). (2000). *Český národní korpus: Úvod a příručka uživatele*. Filozofická fakulta UK, Ústav Českého národního korpusu.

Konieczka-Śliwińska, D. (2011). Region historyczny w historiografii, dydaktyce historii i edukacji szkolnej: Przegląd stanowisk i propozycji delimitacji. *Klio: Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym*, *2011*(1), 17–42. https://doi.org/10.12775/KLIO.2011.002

Křen, M., Cvrček, V., Čapka, T., Hnátková, M., Jelínek, T., Kocek, J., Kováříková, D., Křivan, J., Milička, J., Petkevič, V., Skoumalová, H., Šindlerová, J., & Škrabal, M. (b.d.). *Korpus SYN, verze 12*. Ústav Českého národního korpusu FF UK. Pobrano 5 marca 2025, z https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn:verze12

Kurek, H. (2016). Mentalna mapa wiejskiej wspólnoty kulturowej. W E. Wierzbicka-Piotrowska (Red.), *Dialog pokoleń 2* (ss. 125–132). Towarzystwo Kultury Języka; Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

Liszewski, S. (2003). Region turystyczny. *Turyzm*, *13*(1), 43–54. https://doi.org/10.18778/0867-5856.13.1.03

Mapového náložník. (b.d.). *Mapa 2. Okresy České republiky po 1. lednu 2007 v hranicích samosprávných krajů* [Map]. Wikimedia Commons. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Okresy_%C4%8CR_2007.PNG

Matykowski, R. (1997). Śląsk Cieszyński a Podbeskidzie. Świadomość regionalna mieszkańców województwa bielskiego (spojrzenie geograficzne). W I. Bukowska-Floreńska (Red.), *Śląsk Cieszyński i inne pogranicza w badaniach nad tożsamością etniczną, narodową i regionalną* (ss. 99–114). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Panic, I. (1994). W sprawie potrzeb badań regionalnych w historii (Badania przeszłości mikroregionu na Górnym Śląsku do schyłku XVII wieku). W I. Panic (Red.), *Z problemów ochrony, konserwacji i rejestracji regionalnego dziedzictwa piśmienniczego* (ss. 53–79). Książnica Cieszyńska.

Prawelska-Skrzypek, G., & Domański, B. (1997). Zróżnicowanie przestrzenne postrzegania własnego regionu przez mieszkańców Śląska Cieszyńskiego. W I. Bukowska-Floreńska (Red.), *Śląsk Cieszyński i inne pogranicza w badaniach nad tożsamością etniczną, narodową i regionalną* (ss. 42–52). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Rumpel, P., & Siwek, T. (2006). Marketing terytorialny a kreowanie regionów: Przykład czeski. *Przegląd Geograficzny*, *78*(2), 191–205.

Rusek, H., & Werpachowski, L. (1997). Wymiary tożsamości regionalnej młodzieży pogranicza polsko-czeskiego. W I. Bukowska-Floreńska (Red.), *Śląsk Cieszyński i inne pogranicza w badaniach nad tożsamością etniczną, narodową i regionalną* (ss. 28–41). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Semian, M. (2016). Novodobá choronyma v současném regionálním systému. W J. David (Red.), *Toponyma: Kulturní dědictví a paměť míst* (ss. 158–169). Ostravská univerzita, Filozofická fakulta.

Siwek, T. (2010). Podziały wewnętrzne w Republice Czeskiej. *Przegląd Geograficzny*, *82*(4), 531–548. https://doi.org/10.7163/PrzG.2010.4.3

Siwek, T., & Bogdová, K. (2007). České kulturně-historické regiony ve vědomí svých obyvatel. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, *43*(5), 1039–1053. https://doi.org/10.13060/00380288.2007.43.5.09

Spyra, J. (2009). O świadomości regionalnej mieszkańców Śląska Cieszyńskiego przed I wojną światową. Przyczynek do relacji między badaniami historycznymi a socjologicznymi. W H. Rusek & A. Dróżdż (Red.), *Tożsamość etniczna i kulturowa Śląska w procesie przemian* (ss. 38–53). Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.

Szafranek, E. (2021). Region jako podmiot współczesnej polityki rozwoju regionalnego. *Studia Śląskie*, *88–89*, 343–358.

Szul, R. (2013). Regionalizm w Europie. Czynniki i ewolucja. *Mazowsze: Studia Regionalne*, *12*, 107–134.

Urban, T. (b.d.). *CoA CZ regions* [Map]. Wikimedia Commons. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CoA_CZ_regions.png

Vaishar, A., & Zapletalová, J. (2016). Regional identities of Czech historical lands. *Hungarian Geographical Bulletin*, *65*(1), 15–25. https://doi.org/10.15201/hungeobull.65.1.2

Wendt, J. (1998). Współpraca regionalna Polski w Europie Środkowej. *Studia Europejskie*, *1998*(4), 133–146.

Wojciechowska, J. (2008). Językowe sposoby konceptualizacji *przestrzeni polski* [sic!] jako *przestrzeni ojczystej* w języku polskim. *Opera Slavica*, *18*(4), 20–31.

A Mental Map of Regions in the Czech Republic (Based on the Czech National Corpus)

Summary

This article presents the results of an analysis of the semantic scope of the concept "region" in Czech and its functioning in non-scientific, colloquial communication. The analysis, conducted on the material of journalistic texts obtained from the Czech National Corpus, confirmed the existence in the colloquial consciousness of a rich system of territorial units which are given the status of a region. These units form a mental map that allows residents to navigate the cultural, historical and other spaces. It only partially overlaps with the administrative and/or historical divisions. It is dynamic in nature and often goes beyond these frameworks, documenting the creation of ad hoc regions, from the name of some urban centre. The separation of a region on the mental map is important from the social and cultural perspective, and increasingly also from the economic perspective. The region and its name constitute an important, comprehensive value – cultural, economic, etc., and, over time, also historical.

Mapa mentalna regionów w Republice Czeskiej (na podstawie Czeskiego Korpusu Narodowego)

Streszczenie

W artykule przedstawiono wyniki analizy zakresu znaczeniowego pojęcia *region* w języku czeskim i jego funkcjonowania w komunikacji o charakterze nienaukowym, potocznym. Analiza, przeprowadzona na materiale tekstów publicystycznych uzyskanych z Czeskiego Korpusu Narodowego,

potwierdziła istnienie w świadomości potocznej bogatego systemu jednostek terytorialnych, którym nadaje się status regionu. Tworzą one mapę mentalną pozwalającą mieszkańcom orientować się w przestrzeni kulturowej, historycznej etc. Tylko częściowo pokrywa się ona z podziałem administracyjnym i/lub historycznym. Ma ona bowiem charakter dynamiczny, często wychodzi poza te ramy, dokumentując tworzenie regionów *ad hoc*, od nazwy jakiegoś ośrodka „centralnego". Wyodrębnienie regionu na mapie mentalnej jest istotne z perspektywy społecznej, kulturowej, a coraz częściej również ekonomicznej. Region i jego nazwa stanowią istotną wartość, kompleksową – kulturalną, ekonomiczną etc., z czasem i historyczną.

Keywords: regional studies; regions of the Czech Republic; mental map; language corpus; Czech National Corpus

Słowa kluczowe: studia regionalne; regiony Republiki Czeskiej; mapa mentalna; korpus językowy; Czeski Korpus Narodowy

Zbigniew Greń, University of Warsaw, Warsaw, Poland
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2851-2505
Correspondence: zbigniew.gren@uw.edu.pl

The preparation of this article was financed within the statutory activities of the University of Warsaw.

Competing interests: The author has declared that he has no competing interests.

Publication history: Received: 2025-03-24; Accepted: 2025-07-07; Published: 2025-12-31